

TEKNOPARKLAR ÜNİVERSİTELER ile ÖZEL SEKTÖRÜ UZLAŞTIRDI

Banu SALMAN

ODTÜ Bilgisayar Mühendisliği Bölümü'nden Doç. Dr. Veysi İşler, Türkiye'de bir iklim değişikliğinin yaşanmakta olduğunu, teknoparklar ve diğer AR-GE faaliyetlerine yönelik desteklerin artmasıyla birlikte bu değişimin meyvelerinin 3-5 yıl içinde alınacağını söyledi. Özel sektör ve üniversitelerin birbirlerine ve AR-GE faaliyetlerine bakışlarındaki farklılığı ve bu farklılığın nedenlerini anlatan İşler, teknoparkların özel sektör ile üniversitelerin uzlaştırılmasına önemli katkı sağladığına dikkat çekti. İşler, pek çok vergi muafiyetiyle birlikte sorgulanmaya başlanan teknoparklardaki suistimallerin ihmal edilebilir olduğunu savunarak, "Pire yüzünden yorganı yakmamak lazım" diye konuştu.

Hem üniversitede hem de özel sektörde görev üstlenmiş olan Ortadoğu Teknik Üniversitesi Bilgisayar Mühendisliği Bölümü'nden Doç. Dr. Veysi İşler, teknoparkların işleyişini ve gelişimini dergimize değerlendirdi.

Elektrik Mühendisliği: Hem üniversitede hem özel sektörde görev almış birisi olarak teknoparkların Türkiye'de gelişimini anlatabilir misiniz?

Doç. Dr. İşler: Türkiye'de ODTÜ temel atmıştır. Ben 2000 yılında özel sektöre geçtim, o zaman Ankara'da tek olan ODTÜ Teknopark'ı bomboştu. Teknopark vardı, ama ilgi yoktu. Üniversite ile endüstri arasında bir yakınlaşmayı sağlamak, bir sinerji yaratmak için kurulmuştu. Arkasından bir yasa çıktı; kısaca Teknopark Yasası denilen Teknoloji Bölgesi Geliştirme Yasası. 5 yıl AR-GE yapan şirketlere müthiş diyebileceğimiz olanaklar sunuyordu. Kurumlar vergisi muafiyeti vardı, çalışanlar için gelir vergisi muafiyeti vardı. En sonunda bu hükümet KDV'yi yazılım ürünlerinde sıfırladı. Zaten KDV alamıyordu, çünkü çok fazla öyle bir ürün olmuyordu. Birden bire çok ilgi gördü. Zaten yasada 5 yıl olan süreyi de 10 yıla çıkardılar.

Bir yandan TÜBİTAK, Teknoloji İzleme Değerlendirme Başkanlığı (TİDEB) tarafından projeler değerlendirilip, onlara hibe şeklinde destekler sağlanıyordu. O da artmaya başladı. Özellikle

teknoloji geliştirme bölgesinde çalışan şirketler artık oraya nasıl başvuracaklarını da öğrenmeye başladılar. Şimdi hem başvuru yapılan AR-GE proje sayısında çok büyük artış var, hem de teknoparkların hemen hepsi dolu. ODTÜ'de, Bilkent'te yer yok. Şimdi TOBB da açıyor. Burada çok büyük şirketler var ama çok küçük şirketler de var. Bu bir

iklim değışikliği. 10 yıldır TÜBİTAK ve üniversite-lerin de gelişmesi ve katkılarıyla bu noktaya geldi. İnanıyorum ki, bunların meyvesini gerçek anlamda almaya başlamak için 3-5 seneye ihtiyacımız var. Almaya başlamadık değil, alıyoruz. Bir çok şirket kuruluyor, bunlar istihdam yaratıyor, denemeler yapılıyor, ürünler çıkıyor, yurtdışına satışlar oluyor. Ama AR-GE ikliminin tamamen değışmesi için 3-5 seneye ihtiyaç var diye düşünüyorum.

Elektrik Mühendisliği: Teknoparklarda hangi alanlarda yoğunlaşmalar oluyor?

Doç. Dr. İşler: En çok yazılım alanında ilgi var. Sanırım yüzde 80'i yazılımdır. Bunların önemli bir kısmı da küçük ve orta büyüklükteki işletmelerdir. KOSGEB'in de ciddi çalışmalarını artırmaya başladılar. Üretim yapmak gerekiyor, ama dünyayla rekabet edebilmek için katma değeri de yüksek üretim yapmak gerekiyor. Şayet biz bu iklim değıştirme operasyonuna 3-4 yıl değil de 10 yıl önce başlasaydık, şimdi sonuçlarını alıyor olurduk. Yine de çok umutluyum, insanlar yatırım yapıyor. Vergi yok, bu yüzde 30-40 civarında maliyetlerin azalması demek. TÜBİTAK'tan destek alıyorsunuz. Orada da yüzde 50 gibi maliyetlerin azalmasına etkisi var. 100 dolarlık bir maliyet 20-25 dolara geliyor. Bu da AR-GE yapanlar için gerçekten önemli.

Üniversite-Özel Sektör Çelişkisi

Elektrik Mühendisliği: Bu noktada, bilimadamlarının belli kaygılarla bu tür araştırmalar yaptıklarını, piyasaya iş yapan şirketlerin kaygılarının daha farklı olduğunu görüyoruz. İkisinin ortaklaştırılması noktasında bilim adamları açısından bir açmaz ortaya çıkıyor mu?

Doç. Dr. İşler: Uzun yıllar üniversitedeydim, üniversiteyi iyi biliyordum, özel sektöre de deneyim kazanmak için geçtim. İki tarafın dilini anlayınca o zaman cevap verebiliyorsunuz. Özel sektörde kar-niz bilançonuz, karınızdır, cironuzdur. Üniversitede ise yayınlarınız, verdiğiniz eğitimler, yaptığınız projelerdir. Eğer ikisini biraraya getirerseniz, hem karlı hem piyasanın ihtiyaçlarını karşılayan projeler, aynı zamanda da çok güncel projeler yaparsanız ikisini de karşılıyorsunuz. Özel sektördeyken daha çok karlı işler yapmanız gerekiyor. Aksi taktirde çarkları döndürmek zor olabiliyor. AR-GE'nin de değışik türleri var. Uygulamalı AR-GE, temel AR-GE

ve deneysel AR-GE var. Türkiye'de temel AR-GE'yi orada yapmak çok kolay değildir. Özel sektörün temel araştırma yapması çok mantıklı da değildir. Onu devlet, enstitüler, TÜBİTAK'ın enstitüleri yapabilir. Özel sektörde AR-GE daha çok uygulamalı yapılıyor ve yapılmak zorunda. Şirketin AR-GE birimlerinin yaşaması için, daha kısa vadede, 2-3 yılda sonuçlarını görüp, geri dönüşlerini almak isterler. Maalesef özel sektördeki çalışanlar-yöneticiler ile üniversitelerde çalışanlar-yöneticiler birbirlerini anlamakta biraz zorlanabiliyorlar. Çünkü üniversite, özel sektör zaten para kazanıyor, parası çok diye düşünüyor. Hayır parası çok değil, onun amacı zaten para kazanmak. Diğer taraftan özel sektör de üniversiteyi şöyle görür: Üniversiteler çok hayali projelerle uğraşırlar, onlar ders verirler, hayatın, gerçeğin projeleriyle ilgilenmezler. Hayır üniversitelerde yapılanlar çok önemlidir. Onlar öğrencileri, özel sektörde çalışacakları hazırlamak için önemli faaliyetlerdir. Yani uzlaşmak gerekiyor. Teknoparklar da buna çok yardımcı oldu diye düşünüyorum.

ODTÜ Bilgisayar Mühendisliği Bölümü'nden Doç. Dr. Veysi İşler, teknoparklardaki vergi teşviğiyle AR-GE faaliyetleri için maliyetlerin yüzde 30-40 düzeyinde azaldığını belirtirken, "Dünyayla rekabet edebilmek için katma değeri de yüksek üretim yapmak gerekiyor. Biz bu iklim değıştirme operasyonuna 3-4 yıl değil de 10 yıl önce başlasaydık, şimdi sonuçlarını alıyor olurduk" dedi.

'Pire Yüzünden Yorganı Yakmamak Lazım'

Elektrik Mühendisliği: Genel olarak Türkiye'ye AR-GE faaliyetleri açısından bakacak olursak, çalışmaların boyutunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Doç. Dr. İşler: Bir yere iki fidan ekmek yetmiyor, bütün bölgeyi ağaçlandırmak gerekiyor. İklimi değıştirmek için ne gerekiyorsa yapılmalı. Burada Teknopark Yasası çıktı, teknoparklar kuruldu,

TÜBİTAK, TİDEB daha fazla bütçeye sahip oldu, daha fazla projeyi desteklemeye bu yıl başladı. Bunlar kadar önemli birşey var. Türkiye artık AB 6. Çerçeve Programı'na projeler vermeye başladı. KOSGEB desteklerini artırmaya başladı. Üniversitelerde de zihniyet değişikliği olmaya başladı. Artık öğretim üyelerinden daha fazla proje yapmaları isteniyor. Bunlara dokunmamak, aksine teşvik etmek lazım. 6. Çerçeve Programı'na ilk defa katıldık. Çok başarılı mıydık? Hayır, ama fena değil. Eminim, 7'nci de çok çok daha iyi olacak. Teknoparklarda durum nedir? Henüz 3 yıl oldu. Burada bazı kötü niyetler, suistimaller olabilir. Pire yüzünden yorganı yakmamak lazım. Olabilir yüzde 10-15. Elbette denetimler yapılmalı. Kimse TÜBİTAK'tan aldığı paralarla zengin olamaz. Onu biliyorum. Ama maliyetleri azaltıyor.

Elektrik Mühendisliği: Teknopark'ta bir projenin kabulü sürecini anlatabilir misiniz?

Doç. Dr. İşler: İki-üç genç mezun, üniversitede okuyor da olabilir, projelerini KOSGEB'e, üniversiteler içinde yer alan TEKMER'lere götürüyorlar. Benim şöyle bir projem var, 2-3 yıl içinde şöyle gelişebilir diyor, şu şu desteklere ihtiyacım var diyor. Eğer TEKMER yönetimi bunu uygun buluyorsa, tamam diyor. Üstelik ücretsiz bilgisayar kullanma, bir çok

altyapıdan faydalanmalarına izin veriyor. Arkasından AR-GE projesi bitiyor diyelim. Tabii 3 kişiden oluşan grup bir şirket kurarak bunu yapıyor. Daha sonra bu şirket ortaya çıkan haklarını güvence altına almak için bazı girişimlerde bulunuyor, patent alıyor, faydalı model başvurusunda bulunuyor, marka tescili yapıyor, copyright alıyor vs. Ondan sonra da TEKMER'de bu şirket kuluçkaya girmiş, kuluçka süresi tamamlanmış oluyor. Kuluçka merkezinde AR-GE faaliyetlerini çok ucuza yürütmesi için KOSGEB olanak sağlıyor. Bu grup arkasından artık üretim yapacak, satış yapacak: Teknopark uygun görürse, Teknopark'a geçiyor. Bazı muafiyetlerden faydalıyor. Orada başka projeler ortaya çıkabiliyor. Sadece AR-GE kapsamında yapılan çalışmalardan muafiyetler söz konusu. Teknopark içinde satıcı da olabilir, idari personel de olabilir. Bunlar da gelir vergisi muafiyeti gibi birşey yok. Sadece AR-GE faaliyetleri kapsamında harcamalara yönelik muafiyet var. AR-GE kapsamı dışında da üretim ve satışlar yapılıyor. Onlar da muafiyetten teşviklerden yararlanıyor. Mesela bir ihale çıktı, yazılımla ilgili. Yazılım olması da gerekmiyor, ama yazılım veya yeni bir teknoloji ise o şirket Teknopark'ta ise ihaleyi kazandığı taktirde o yaptığı işler kapsamındaki harcamalardan muafiyetler hala söz konusu. Herhangi bir ürün için de muafiyetlerden yararlanabiliyor.

Elektrik Mühendisliği: Yani AR-GE dışındaki bir üretimde de muafiyetlerden yararlanabiliyor mu?

Doç. Dr. İşler: AR-GE tanımı çok önemli. Yasada yazılım AR-GE olarak tanımlanmış. O kapsamda yapılacak bütün faaliyetlerde muafiyetler olmalıdır diyor. Yazılım dışında bir gözlük üreteceksiniz, bu gözlüğün yeni özellikleri olacak o da AR-GE olarak tanımlanabiliyor. O da muafiyetlerden yararlanabiliyor.

Elektrik Mühendisliği: Sıradan bir gözlük üretildi diyelim.

Doç. Dr. İşler: Üretimle ilgili o AR-GE olmuyor tabii, ama üretim sürecini iyileştirme çalışmaları AR-GE'ye girebiliyor. Yani rutin bir üretimi var, fakat öyle bir üretim süreci tanımlayacaksınız ki daha verimli, daha ucuza üreteceksin, o çalışmayı burada yaparsanız, o çalışma bu muafiyetlerden yine yararlanıyor.

Elektrik Mühendisliği: AR-GE çalışmalarını AB süreci açısından nasıl değerlendiriyorsunuz? Biraz evvel bahsettiğiniz 6. Çerçeve Programı kapsamındaki çalışmaları bu çerçevede daha ayrıntılı anlatabilir misiniz?

Doç. Dr. İşler: Çerçeve programı sayesinde Avrupalı şirketler, üniversiteler biraraya geliyorlar. O metodoloji önemli. Problem yok diyemeyiz. Ciddi bir bürokrasi var orada. Diğer ülkelerin yaşadıkları sorunları biz de yaşıyoruz. Fakat oradan kopmak gerekiyor. "AB çerçeve programlarında yer aldık, aman hayatımız kurtuldu" diye birşey yok. Bu iklimi değiştirmek için yapılması gerekenlerden sadece bir tanesi. Bazı firmalar oraya hiç başvurmuyor bile. Başvurması çok zahmetli oluyor, oradan alınan paralar çok denetime tabi oluyor. Ama avantajları da var. Avans alıyorsunuz, orada büyük küçük firmalarla birlikte çalışıyorsunuz. Kendi yeteneklerinizi onlara kabul ettirerseniz çerçeve programları dışında da onlarla çalışmanız mümkün oluyor. AB 6. Çerçeve Programı'nda, havuzdaki paralar oraya sunulan projelere dağıtıldı. Oradan aldığımız paralar kendi paralarımız. Hatta biz oraya verdiğimiz paranın tamamını da alamadık. İsrail oraya koyduğundan daha fazlasını aldı. Sanıyorum biz şimdiye kadar oradan 50 milyon Euro'ya yakın bir para aldık. 2002-2006 yılına ilişkin bu çerçeve programında projelere başvurmak istiyorsanız tam üye olarak 200 milyon Euro yatıracaksınız. Burada koordinasyonu TÜBİTAK sağlıyor.

Elektrik Mühendisliği: Bu durumda bizim çalışmalarımız yetersiz mi kaldı?

Doç. Dr. İşler: İsrail de öyleydi. İsrail de ilk koyduğundan az para aldı, ama daha sonra koyduğundan fazla para aldı. 200 milyon Euro'yu oraya koymadan Türkiye'de de dağıtmak mümkün, ama asıl şeyi yakalayamamış oluruz. Metodolojinin içinde olmama gibi bir durum olur. Orada bir sistem var. En iyi projeye veriliyor. 200 milyon Euro'yu burada çok rastgele dağıtmaya göre belki oradan aldığınız 50 milyon Euro'nun sonuçları daha iyi olacaktır. TÜBİTAK, 2004 yılında AR-GE için 300 milyon Euro gibi bir parayı yurtiçinde dağıttı. Bir bütün olarak düşünmek gerekiyor.

Elektrik Mühendisliği: Geldiğimiz noktada kamu, üniversiteler, özel sektör açısından bakıldığında AR-GE ve teknokentlere ilişkin gündeme getirilen talepler nelerdir?

Doç. Dr. İşler: Bir kere hiç bir yerde aksama olması gerekiyor. Bu düşünülen muafiyetler, hibeler, destekler, KOSGEB, TÜBİTAK çalışmalarının daha da avantajlı bir şekilde sunulmaya devam edilmesi gerekiyor. Burada ufak tefek kaçaklar olabilir. Bence bu çok ihmal edilebilir düzeydedir. Başta TÜBİTAK'ın verdiği desteklerin daha zamanında sağlanması gerekiyor. Önü çok açık. 3-5 sene sonra göreceğiz, çok enteresan şirketler ortaya çıkacaktır. Google gibi, belki google gibi olamayacağız ama umarım olur. Bugün Google, iki genç tarafından tamamen beyin sermayesi ile yapılmış, 80 milyar dolarlık bir şirket.

AR-GE çalışmalarına yönelik desteklerin daha avantajlı bir şekilde sunulmaya devam edilmesi gerektiğini, bu noktada oluşan ufak-tefek kaçakların ihmal edilebilir olduğunu savunan İşler, bugün 80 milyar dolarlık bir şirket olan Google'ın oluşumuna dikkat çekerek, Türkiye'de 3-5 yıl sonra "çok enterasan şirketlerin" ortaya çıkacağını söyledi.